

ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Для кураторів академічних груп

МАТЕРІАЛИ

для проведення бесід зі студентами

Тема: *“Тероризм – глобальна проблема сучасності”*

2017

Зміст:

1. Вступ.
2. Причини виникнення терористичних організацій та методика їх діяльності
3. Тактика та психологія терору, їх економічна база
4. Діяльність терористичних організацій на території України. Методи боротьби з тероризмом.
5. Заключна частина.

1. Вступ

Тероризм – постійний супутник людства, відноситься до числа найбільш небезпечних явищ сучасності і набуває все більш різноманітних форм і загрожуючих масштабів. Терористичні акти приносять масові людські жертви, здійснюють сильний психологічний тиск на великі маси людей, призводять до руйнування матеріальних і духовних цінностей, що не піддаються відновленню, сіють ворожнечу між державами, провокують війни, недовіру і ненависть між соціальними і національними групами, які інколи неможливо подолати впродовж життя цілого покоління.

Тероризм, як масове і політично значиме явище – результат повальної “деідеологізації”, поки окремі групи в суспільстві ставлять під сумнів законність і права держави і тим самим оправдують свій перехід до терору для досягнення своєї мети. Різні злочинні угруповання здійснюють терористичні акти для залякування і знищення конкурентів, для впливу на державну владу щоб добитися найкращих умов для своєї злочинної діяльності. Жертвою терористичного акту може стати кожний – навіть той, хто не має ніякого відношення до конфлікту, внаслідок якого виник терористичний акт.

Рівень тероризму і конкретні форми його проявлення являють собою показник, з одного боку, моральності суспільства, а з другого – ефективність зусиль суспільства і держави у вирішенні найбільш гострих проблем з попередження поширення тероризму.

На жаль, тероризм є дуже дієвим знаряддям залякування і знищення у вічній і непримиримій суперечці різних світів, які кардинально відрізняються один від одного розумінням життя, нормами моралі, культурою. А за останні декілька років проблема тероризму набула у світі глобальних масштабів і має тенденцію до стійкого росту.

Терористичні акти з кожним роком стають більш організованішими і жорстокішими, з використанням самої сучасної техніки, зброї, засобів зв'язку. В різних регіонах світу політичними і націоналістичними радикалами, які взяли на озброєння методи терору для досягнення своїх цілей, організована розгалужена мережа підпілля, складів зброї і вибухових засобів, забезпечуючих структур, фінансових установ. Для утримання терористичних організацій функціонує система фірм, компаній, банків і фондів. Саме тому для протидії цьому небезпечному явищу необхідна координація зусиль усіх держав на високому рівні, утворення мережі міжнародних антитерористичних організацій. Для здійснення ефективних дій по боротьбі з тероризмом необхідно також відпрацювати єдині міжнародно-правові поняття, точну правову характеристику цього виду злочину.

Протидія тероризму повинна розглядатись всіма цивілізованими країнами як одне із основних загальнодержавних завдань. Найважливіші напрямки діяльності у цій сфері: - удосконалення правової бази;

- посилення взаємодії між державними органами;
- утворення спеціальних структур і їх технічне оснащення.

Тероризм, на жаль, став невід'ємною частиною політичних і економічних процесів в світі, і представляє все більш значну загрозу громадській і національній безпеці. Із одиночних проявів він перетворився в масове явище. Будучи різновидом організованої злочинності яка занурюється корінням в потужну тіньову економіку, тероризм може поставити під сумнів весь процес подальшого розвитку людства.

Актуальність даної теми зумовлена необхідністю і узагальнення ряду важливих і складних подій міжнародного життя, що пов'язані з політикою та економікою, які є першочерговим об'єктом інтересу терористичних організацій сучасності.

Крім того, причиною конфліктів і напруженості між державами, стають проблеми національних меншин депортованих народів, біженців від тероризму,

для якого не існує кордонів, організованої злочинності, контрабандної торгівлі людьми, наркотиками та відмиванням грошей. Для окремих індивідів терористична діяльність стає професією.

Терористи добре підготовлені і оснащені, завжди мають фору за часом, у них відсутня бюрократія. Вони завжди знають, чого хочуть. Ті, проти кого розв'язана терористична війна, повинні розуміти, що вона йде не на життя, а на смерть. З точки зору терористів, страх перед смертю повинний бути тотальним. Виключення не повинно бути ні для кого. Терористична війна – це війна на винищення. Але винищення особливого роду. Терор – це війна перш за все на знищення людської гідності. Знищення страхом.

2. Причини виникнення терористичних організацій та методика їх діяльності

Тероризм з'являється там, де суспільство переживає глибоку кризу, в першу чергу кризу ідеології і державно-правової системи. В такому суспільстві з'являються різні опозиційні групи – політичні, соціальні, національні, релігійні – які ставлять під сумнів законність державної влади. Тероризм має тенденцію росту саме в перехідні періоди і етапи життя суспільства, коли в ньому створюється певна емоціональна атмосфера, а нестабільність являється основною характеристикою базових стосунків і соціальних зв'язків. Саме ці

благотворні умови сприяють росту агресивності в суспільстві і приводить до того, що та чи інша економічна, етнічна, соціальна, релігійна або інша група намагається нав'язати свою волю суспільству, використовуючи при цьому насилля, як інструмент реалізації своїх планів і спрямувань.

Проблема тероризму набуває особливої гостроти в період соціальних конфліктів, які являються провокуючим фактором терористичного поведіння. В свою чергу, причиною виникнення конфліктних ситуацій є перехідний період, корінні зміни соціально-політичної і економічної побудови суспільства. Конфлікти відзначаються довготривалістю, гостротою суперечностей та методами їх вирішення.

Соціальні конфлікти мають політичні, економічні, національні, релігійні корені. Терористи використовують будь-яку форму конфлікту, оскільки вона створює благотворні умови для досягнення ними своїх цілей шляхом здійснення злочинів.

Розглянемо найбільш суттєві причини виникнення і росту сучасного тероризму на теренах пострадянського простору.

Перехідний період, пов'язаний з глибокою економічною кризою, створив умови соціального протистояння, сформував особливий стан масової свідомості, для якої характерна неадекватна оцінка реальної дійсності, широке розповсюдження набули настрої невпевненості, невинуватих очікувань, соціального страху, озлоблення і агресивності. В цих умовах дуже легко сприймаються екстремістські заклики до акцій протесту. Зубожіння, безробіття, безвихідність, крайня диференціація населення за рівнем доходів, слабкість державної влади, її нездатність забезпечити безпеку особистості і її майна призвели до того, що культ насилля почав стрімко прокладати собі дорогу, і екстремізм у цих умовах стає невід'ємною частиною менталітету суспільства. Втрата людьми упевненості в сьогоднішньому і завтрашньому дні, розрушення усіх ідеалів бувшого радянського суспільства, атмосфера насилля і жорстокості в засобах масової інформації, створюють благотворні умови для злочинності, а тероризм набуває масштабів національної біди.

Не можна забувати й того, що пострадянський простір має унікальні геополітичні характеристики: безмежність території, багатонаціональний характер населення, несхожість традицій і звичаїв націй і народностей, нерівномірність соціально-економічного розвитку. Все це, безумовно, проявляється на соціальній стабільності, сприяє порушенню безпеки громадян. На території колишнього Союзу проживають мільйони мусульман, основна частина яких сповідує радикальні течії, пов'язані з проявами насилля і особливої жорстокості. У деяких народів і етнічних груп насилля, екстремістські і терористичні методи вирішення проблем часто являються елементами культури і релігії.

Фактором, що сприяє активізації тероризму в пострадянський період, є розвал адміністративно-командної системи. Цікавим є факт, що розповсюджена у радянський час теза про наявність тероризму у міжнародних відносинах в капіталістичних країнах і тільки окремих терористичних акцій в соціалістичних країнах – відповідає дійсності, так як світовий досвід свідчить, що суспільство демократичного типу створює більш благотворні умови для терористичної

діяльності, ніж адміністративно-командна система з її жорстким контролем як за поведінкою окремої особистості, так і за функціонуванням всіх соціально-політичних інститутів. З цього можна зробити висновок, що розпад адміністративно-командної системи і демократизація суспільства можуть сприяти посиленню політичного екстремізму і тероризму. Особливо уразливим з цієї точки зору є перехідний період, який супроводжується ломкою старих і формуванням нових державних структур, посиленням нестабільності, різким загостренням внутрішніх суперечностей, які базуються на невирішених соціально-економічних, національних, релігійних і інших проблемах, проявленям різного роду негативних явищ. Перехідний період небезпечний також і втратою частиною суспільства моральних і соціальних орієнтирів, що часто призводить до прагнення вирішувати ті чи інші проблеми за допомогою насильства.

Необхідно відзначити і ріст впливу різних екстремістських структур із-за кордону на, так звані, "гарячі точки", окремі групи населення (біженці, емігранти з інших країн), всебічне заохочення нестабільності і сепаратизму в пострадянських країнах західними спецслужбами. Деякі соціально-політичні, національні, релігійно-політичні об'єднання допускають використання насильницьких методів боротьби для досягнення своїх конкретних цілей, створюють незаконні збройні формування. В політичну практику таких організацій в окремих країнах входять і безпосереднє застосування методів насильства – для залякування і устрашіння політичних опонентів, для чинення тиску на органи державної влади, дестабілізації політичної обстановки, зриву зусиль, які вживає влада для урегулювання конфліктів. Все частіше роздаються загрози знищити об'єкти життєзабезпечення, житловий фонд, промислові підприємства. Навіть без висування вимог політичного характеру такі акції можуть різко дестабілізувати політичну обстановку, стати причиною організованих чи стихійних протиправних масових виступів.

В останній час різко росте незаконний обіг різних видів озброєння, що сприяє збільшенню терористичних проявів, посиленню їх суспільної небезпеки. Торгівля зброєю і вибуховими речовинами перетворилась у кримінальний бізнес, у які втягнуті державні і недержавні структури, що в свою чергу породило корупцію у владних ешелонах. Неможливо навіть уявити, скільки засобів і знаряддя скоєння терористичних актів знаходиться в руках злочинців і ділків злочинного збройного бізнесу.

Дуже негативним фактором є і соціальні суперечності, притаманні сучасній дійсності, а саме:

1. Суперечності, зумовлені розколом суспільства на групи з різним економічним положенням. Уповільнився процес формування середнього шару населення, який створює основу соціальної стабільності, збільшилось число люмпенів, які поповнюють кримінальні групи різного толку. Потім настав відтік активної частини населення з пріоритетних сфер життєдіяльності (виробництва, науки, освіти), зростання соціальної ворожнечі і агресивності, повальний ріст злочинності, перш за все тих видів злочинів, які пов'язані з насильством проти особистості.

2. Суперечності, обумовлені поглибленням національних, релігійних, міждержавних та інших конфліктів.

3. Суперечності, обумовлені розпадом старої і відсутністю нової ефективної системи соціальних гарантій безпеки життя населення. При цьому починають діяти такі фактори, як ріст соціального незадоволення і відчуженості, посилення росту утриманців з боку значної частини суспільства, повільне втягування деякої частини населення в кримінальні відносини і у зв'язку з матеріальною і фінансовою невлаштованістю, побутовими складнощами для військовослужбовців, масовими звільненнями із збройних сил і органів внутрішніх справ, розвідки і контррозвідки формується негативний соціальний потенціал серед військовослужбовців і, як наслідок, падає престиж армії, органів внутрішніх справ, зростає злочинність серед військовослужбовців, багато професіоналів із міністерств оборони, внутрішніх справ, служб безпеки переходять у кримінальні структури.

Усі ці суперечності призвели до таких незадовільних наслідків, як:

1. Формування осередків соціальної напруги і протидії, здатних легко перейти до відкритих конфліктів з активним застосуванням форм насильства, у тому числі і терору.

2. Зниження ефективності діяльності правоохоронних органів і зростання загрози безпеки особистості і майна.

3. Втрата державою контролю над економічними і фінансовими ресурсами країни, оборотом зброї.

4. Проникнення у пострадянські країни і діяльність на їх територіях екстремістських терористичних організацій і релігійних сект інших держав.

5. Загострення криміногенної обстановки і поширення правового нігілізму.

6. Посилення впливу лідерів організованої злочинності на розвиток і загострення процесів протидії, дестабілізації суспільства.

7. Посилення міграції населення, ріст біженців, що тягне за собою важкі економічні і соціальні наслідки і створює нові осередки напруженості у місцях посилення біженців. Позбавлені соціальної і матеріальної основи вони стають одною з найбільш небезпечних соціальних груп поповнення кримінальних угруповань, входять в найбільш організовані і жорстокі злочинні угруповання, побудовані на етнічній основі.

8. Відсутність контролю за поширенням способів терористичної діяльності через інформаційні мережі, публікація посібників по виготовленню вибухових речовин і пристроїв, організації вибухів. Удосконалення інформаційних технологій розширює можливості пропаганди ідей терору, поширення сучасних технологічних способів організації і проведення терористичних акцій. Наприклад, терористичні структури дуже широко використовують можливості глобальної інформаційної комп'ютерної мережі INTERNET, в якій мають свої сторінки перуанські терористи із "Сендеро Луміносо" і "Тупака Амару", бойовики афганського руху "Талібан" і багато інших терористичних організацій.

Крім того, існують і інші фактори, які є благотворним ґрунтом для розвитку тероризму на пострадянській території.

В першу чергу це економічні фактори. Саме вони являються головним підґрунтям виникнення тероризму у всіх його проявах. Економічна криза зачіпає інтереси середнього шару населення, яке, при цьому, може своєю поведінкою створити політичну нестабільність, як то пікети, забастовки, перекриття транспортних магістралей. Безробіття молоді об'єднує її у групи, а наявність великої кількості вільного часу призводить до того, що участь у справах групи становиться основною формою діяльності. А в залежності від особистих якостей людини (відсутність прихильності до праці, бажання швидко розбагатіти, звернути до себе увагу, стати популярним у своєму середовищі) може спонукати її до активної терористичної діяльності.

Негативний вплив роблять і суперечності у політичних відносинах, серед яких принципове значення мають:

1. Суперечності між демократичними конституційними принципами і реальною практикою.
2. Суперечності, що впливають із процесу політичного розмежування суспільства, формування соціальних груп і шарів з протилежними політичними інтересами.
3. Суперечності внаслідок відчуженості між владою і населенням.
4. Суперечності викликані ослабленням соціально-економічних і культурних зв'язків між державами.

Сукупність соціальних, економічних, політичних та інших суперечностей доповнюється суперечностями в духовній сфері, які тягнуть за собою деградацію духовного життя суспільства, ломку історичних, культурних, моральних традицій, гуманістичних цінностей, утверджують культ індивідуалізму, егоїзму, жорстокості і насилля, зневірення у можливість держави захистити своїх громадян, формують у суспільстві настрій національного приниження і знецінення таких понять, як обов'язок, гідність, честь, вірність вітчизні, тобто втрату ідеології держави. Саме з виникненням таких явищ відбувається "героїзація" кримінальних авторитетів, бандитів, терористів.

Особливої уваги заслуговують і психологічні аспекти проблеми тероризму. Їх аналіз необхідний для пояснення не тільки конкретного терористичного акту і його причин, але і всього явища тероризму в цілому. Знання психології тероризму дозволяють зрозуміти від кого можна чекати відповідних дій, що являє собою терорист як особистість, як попередити і розслідувати злочини, пов'язані з терором, як притягувати до відповідальності винних. Основу психологічного пізнання тероризму складає аналіз мотивів цього злочину. Виникає питання; яку вигоду отримує винуватий від здійснення відповідного акту, в тому числі і випадку, коли він робить це за матеріальну винагороду? Адже корисливі стимули тільки зовні виглядають природними мотивами, а під ними, в глибині, на безсвідомому рівні, функціонують ще інші, не менш потужні спонукання, які часто є головними.

Які ж безпосередні причини, що спонукають звертатися до терористичної діяльності?

1. Причини психопатологічного характеру. Серед вчених-психологів ведеться дискусія відносно того, хто переважає серед терористів – нормальні люди чи люди з психічними вадами. Більшість дослідників за перший варіант.

2. Мотиви самоутвердження, молодіжної романтики і героїки, придання своїй діяльності особливої значимості, подолання відчуження, стандартизації.

3. Корисливі мотиви, які можуть витіснити ідейні або переплестися з ними. Крім того, когось просто наймають для здійснення терористичних актів.

4. Дуже часто тероризм є результатом “твердого” переконання у володінні природною, вищою, кінцевою істиною, унікальним рецептом рятування свого народу, або навіть всього людства (ідейний абсолютизм).

Корені тероризму лежать не стільки у психології, стільки у політичних, економічних та інших соціальних відносинах. І терористичною діяльністю люди займаються не тому, що мають психологічні аномалії (хоча вони і мають місце). Найважливішими причинами є аномалії політичні, територіальні, ідеологічні, релігійні. Поглиблення соціальної, економічної, духовної і політичної кризи, ослаблення правопорядку призвели до виникнення нових суперечностей, для вирішення яких окремі особистості і організації все частіше звертаються до насилля.

Розрушаючи і вбиваючи терористи переслідують віддалені цілі, а самі убивства і вибухи розглядаються ними тільки як засіб досягнення цілі.

Тероризм, у широкому розумінні, поєднує самі різні форми терористичної діяльності – від політичної, ідеологічної, релігійної до разових кривавих акцій, від справедливої вимушеної боротьби за своє виживання, існування чи визволення до звірячого знищення ні в чому не повинних людей у вузьких корисних і політичних інтересах.

3. Тактика та психологія терору, їх економічна база

Визначення тероризму дати нелегко. Фахівці з цього питання не мають єдиної думки. Деякі вважають, що терор і тероризм не є поняттями, що пов'язані з чітко визначеними і ясно ідентифікованими подіями. Саме це зумовило той факт, що між поняттями “терор” і “тероризм” не проводять смислового розмежування. Терор і тероризм – це методи впливу, способи досягнення цілей, способи боротьби, які складаються з окремих елементів, що визначають їх – терористичних актів. Неможливо сформулювати поняття тероризму, не давши визначення терактові.

Терористичний акт – це дія, що набуває різноманітних форм насильства (або загрози його застосування), особливістю яких є те, що об'єкт насильства не може стати суб'єктом в момент здійснення теракту. Дійсно, будь-які дії терориста (навіть не пов'язані із вбивством) завжди передбачають насилля, примушування, загрозу. Головним засобом досягнення мети для любого терориста є залякування, створення атмосфери страху і невпевненості.

Конкретне визначення тероризму дає Закон України “Про боротьбу з тероризмом” у статті 1 “Тероризм – суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом

захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей”.

Беручи до уваги суспільну небезпеку і жорстокість актів терору, їх антисоціальність і антигуманність, тероризм можна визначити як суспільний феномен, який проявляється у протиправному використанні крайніх форм насилля чи загрози насиллям для устрашіння противників з метою досягнення конкретних цілей.

В наші дні існує багато форм тероризму, які можна класифікувати за суб'єктами терористичної діяльності і за направленістю на досягнення тих чи інших результатів.

Внутрішньодержавний тероризм – являє собою діяльність спеціально організованих терористичних груп або терористів одиниць, акції яких направлені на досягнення різних політичних цілей в рамках одної держави. Терором може називатися насилля, свідомо направлене проти держави. Насилля виступає у двох формах:

- пряме насилля, яке виражене в прямому застосуванні сили (війна, збройне повстання, політичні репресії, терор);

- непряме (таємне) насилля, яке не передбачає прямого використання сили (різні форми інформаційного, духовного, психологічного тиску, політичне втручання, економічна блокада) але означає тільки загрозу застосування сили (політичний тиск, дипломатичний ультиматум).

До державного терору частіше всього удаються нестабільні режими з низьким рівнем легитимності влади, яка не може підтримувати стабільність і стійкість системи економічними і політичними методами.

Якщо в минулі часи терористи вибирали жертвами конкретних державних чи громадських діячів, то сучасні політичні терористи не гребують масовими вбивствами. Страх і паніка – ось на що розраховують терористи. Страх і паніка – лише засіб досягнення деяких політичних цілей. Саме цьому головним об'єктом терористичних дій є великі маси завідомо беззахисних людей. І чим жорстокіша і кривавіша буде терористична акція, тим краще для терористів, тим скоріше влада, політичні сили чи населення будуть робити те, що від них вимагають. В цьому відношенні лікарні, пологові будинки, дитячі садки, школи, житлові будинки – ідеальні об'єкти для політичних терористів.

Отже політичний тероризм – це використання терору у політичних цілях. При політичному терорі головним об'єктом дії є не самі люди, а політична ситуація, яку з допомогою терору відносно мирних людей намагаються змінити в потрібному для терористів напрямку. “Звичайні” терористи для досягнення своїх цілей спочатку загрожують насиллям, і тільки при непоступності реалізують свої загрози. Політичний же терор з самого початку передбачає масові людські жертви.

Сучасний політичний тероризм зрісся з кримінальною злочинністю, вони взаємодіють і підтримують один одного. Їх цілі і мотиви можуть бути різними, але форми і методи досягнення їх співпадають. Дуже часто для отримання фінансових ресурсів для своєї діяльності політичні терористичні угруповання

користуються кримінальними методами – контрабандою, незаконною торгівлею зброєю. Крім того, не завжди зрозуміло, з якою метою здійснюються такі акти, як захват заручників, убивство відомих журналістів, викрадення і угони літаків. Який характер вони мають – кримінальний чи політичний?

Коли державний тероризм виходить за межі окремої країни, *він набуває характеру міжнародного*. В останній час цей вид тероризму набирає небачених, глобальних масштабів. Міжнародний тероризм розшатує державні і політичні устрої, наносить великі матеріальні збитки, знищує пам'ятники культури, підриває міжнародні відносини. Як і будь-яка інша форма терору, міжнародний тероризм проявляється в безладі і насиллі, направленому проти людей для створення в масах ідеї, що оправдує засоби: чим страшніше злочин, тим краще з точки зору терористів.

Ст. 1 Закону України “Про боротьбу з тероризмом” визначає міжнародний тероризм як “... здійснювані у світовому чи регіональному масштабі терористичними організаціями, угруповання, у тому числі за підтримки державних органів окремих держав, з метою досягнення певних цілей, суспільно небезпечні насильницькі діяння, пов'язані з викраденням, захопленням, вбивством ні в чому не винних людей чи загрозою їх життю і здоров'ю, зруйнуванням чи загрозою зруйнування важливих народногосподарських об'єктів, систем життєзабезпечення, комунікацій, застосуванням чи загрозою застосування ядерної, хімічної, біологічної та іншої зброї масового ураження”.

Різновидностями міжнародного тероризму являються *транснаціональний і міжнародний кримінальний тероризм*. Перший являє собою різні акції недержавних терористичних організацій в інших державах. Однак вони здійснюються самостійно і не націлені на зміну міжнародних відносин. Другий проявляється в діях міжнародної організації злочинності, учасники якої можуть бути далекими від політичних цілей, а їх акції можуть бути направлені проти конкуруючих злочинних організацій в іншій країні.

Відповідно до направленості тероризм можна класифікувати також на:

- соціальний, який має на меті корінні або часткові зміни економічного чи політичного устрою своєї країни;
- націоналістичний, який практикується організаціями сепаратистського толку та організаціями, які своєю метою мають боротьбу проти диктату інонаціональних держав;
- релігійний – пов'язаний або з боротьбою прихильників однієї релігії (чи секти) в рамках загальної держави з прихильниками інших, або з намаганням повалити світську владу і установити релігійну владу.

Сучасний тероризм – небезпека глобального масштабу, в сучасних умовах перетворився в загрозу політичним, економічним, соціальним інститутам держави, правам і фундаментальним свободам громадян. Нам вже загрожує ядерний тероризм, тероризм з використанням отруйних речовин, інформаційний тероризм.

Сьогодні у світі нараховується біля 500 нелегальних терористичних організацій. З 1968 по 1980 р.р. ними було скоєно біля 6700 терористичних актів, внаслідок чого загинуло 3668 і поранено 7474 особи. В сучасних умовах

спостерігається ескалація терористичної діяльності екстремістського налаштованих осіб, груп і організацій, ускладнюється її характер, зростає витонченість і антилюдяність терористичних актів. Згідно з дослідженнями низки російських учених і даних закордонних дослідницьких центрів, сукупний бюджет у сфері терору складає щорічно від 5 до 20 млрд. доларів США.

Треба сказати, що крім багаточисельних терористичних організацій є багато, підтримуючих ці організації, державних структур і навіть держав – спонсорів тероризму. В основному це розвинуті західні і арабські нафтодобувні країни. Цілком очевидно, що тероризм стає особливо небезпечним, якщо він утворюється і підтримується державними режимами, особливо диктаторського, націоналістичного, сепаратистського типу. Припускається, що бази підготовки терористів існують в таких країнах: Ірак, Іран, Північна Корея, Лівія, Сомалі, Куба, Сирія, Судан.

Екстремістські і терористичні організації і угруповання, у тому числі і мусульманські, знаходяться на території таких розвинутих держав як Германія, Великобританія, Франція. Терористичне підпілля, у тому числі такі угруповання як “Хамас”, “Хезбола”, “Ісламський джахад” діють в важкодоступних джунглях і пустелях, ховаються в центрах великих міст.

Криваві акції чеченських бойовиків в Росії, події 11 вересня 2001 року в США, майже щоденні терористичні акти в Ізраїлі, Іраку, вражають своєю жорстокістю і варварськими формами (вибухи у місцях масового накопичення людей – кафе, магазинах, адміністративних будівлях, пасажирських потягах, автобусах і літаках)...

І це далеко не повний список дій терористів – фанатів за останні роки. Хочеться відзначити, що всі перераховані акти здійснені терористами на релігійній основі. Саме релігійні переконання Бен Ладена роблять його і його послідовників такими небезпечними. Відомо, що агенти так званого терориста номер один уже впродовж багатьох років намагаються купити або викрасти ядерні технології. Вони вважають це своїм головним релігійним призначенням – добратися до хімічної, біологічної і ядерної зброї. Ось що пише Стівен Саймон, бувший член Ради національної безпеки, про релігійний тероризм: “Це не насилля на службі якоїсь практичної програми. Це – убивство невірних в ім’я Алаха. Для людини не релігійної – це безумство. І чи може це закінчиться само собою? Факти кажуть за себе: у них є тільки одна мета – убити якнайбільше людей, щоб підірвати таким чином владу сатани. І ніякої відповідальності: є тільки один моральний критерій, і цей критерій – Бог”. Упевнені в тому, що вони виконують волю Господа, терористи – фанатики позбавлені будь-якого морального самообмеження. Вони обмежені тільки своїми можливостями.

Одним із видів сучасного тероризму є технологічний тероризм. Закон України “Про боротьбу з тероризмом” визначає його як “злочини, що вчиняються із застосуванням ядерної, хімічної, бактеріологічної (біологічної) та іншої зброї масового ураження або її компонентів, інших шкідливих для здоров’я людей речовин, засобів електромагнітної дії, комп’ютерних систем та комунікаційних мереж, включаючи захоплення, виведення із ладу і руйнування потенційно небезпечних об’єктів, які прямо чи опосередковано створили або

загрожують виникненню загрози надзвичайної ситуації внаслідок цих дій та становлять небезпеку для персоналу, населення та довкілля, створюють умови для аварій і катастроф техногенного характеру”.

Сучасний технологічний тероризм представляє не тільки загрозу безпеці окремих політичних чи громадських діячів, організацій, держав. Беручи до уваги глобальні масштаби і розмах тероризму сьогодні, можна з повною визначеністю стверджувати, що він представляє смертельну загрозу для людства. Відомими фактами є спроби отруєння водопровідної води, розпорошення радіоактивних речовин, застосування зброї масового ураження в метро, загрози застосування гірничого газу, бацили сибірської виразки, розповсюдження якої може зрівнятися за кількістю жертв з дією термоядерної зброї. Терористами була створена підпільна лабораторія по виробництву палочки бутулінуса, 200 грамів якого достатньо для знищення всього живого на планеті, не раз вони намагались проникнути на ядерні об'єкти, отримати доступ до хімічної і бактеріологічної зброї.

4. Діяльність терористичних організацій на території України. Методи боротьби з тероризмом

У нашій країні розвитку тероризму сприяють глибока соціально-економічна криза, протистояння політичних сил, наростання проявів сепаратизму, зубожіння та люмпенізація значної частини населення, процеси соціального розшарування, розвиток кримінальних підприємницьких та державних структур, корумпованість державного апарату, розвиток потужного нелегального ринку зброї, девальвація моральних та духовних цінностей.

Аналіз матеріалів спеціалізованих урядових установ свідчить, що найбільш поширеною в Україні мотивацією скоєння терористичних актів виступає:

- кримінальна діяльність, особливо її транснаціональні форми;
- намагання перешкодити громадській, політичній або економічній діяльності;
- створення ускладнень або напруження у міждержавних відносинах.

За даними СБУ за 1996-97 р.р. в Україні скоєно понад 560 злочинів терористичного характеру, внаслідок чого 90 осіб (з них 15 представників владних структур) загинуло.

Оперативна обстановка характеризується зростанням активності міжнародних терористичних організацій, насамперед з країн Близького Сходу (“Хезболах”, “Абу Ніджалъ”, “Хамас”, “Брати-мусульмани”), які намагаються використовувати територію України для транзиту своїх бойовиків до країн Західної Європи, а також для підготовки акцій проти послів та представників іноземних держав в Україні, насамперед з США та Ізраїлю.

Правове забезпечення антитерористичної діяльності – одне з найважливіших завдань успішної протидії як внутрішньодержавному, так і міжнародному тероризму. Головними принципами боротьби повинно бути: законність, пріоритет заходів попередження тероризму, незворотність покарання винних, пріоритет захисту прав осіб, які підпадають небезпеці в результаті терористичної акції, мінімальні поступки терористам і деякі інші. Законодавче закріплення принципів боротьби з тероризмом являється дуже важливим, оскільки саме цей вид злочинів може спровокувати застосування надмірно жорстоких державних заходів, відступ від законності, здатність підірвати довіру до держави, тобто викликати зворотний ефект.

Суттєвою умовою, яка могла б перешкодити росту тероризму і сприяти більш успішній боротьбі з ним має стати постійне удосконалення відповідної вітчизняної законодавчої бази. Першим кроком в цьому напрямку стало прийняття Верховною Радою України Закону “Про боротьбу з тероризмом”. В цьому законі тероризм визначено як загрозу застосування насильства, а також його застосування, які породжують почуття страху як у окремих громадян, так і у багатьох людей і розраховані на їх залякування та породження недовіри до органів державної влади у спроможності протидіяти цим злочинним проявам.

Головна мета закону – захист особи, держави і суспільства від тероризму, виявлення та усунення причин і умов які його породжують. Закон визначає правові та організаційні основи боротьби з цим небезпечним явищем, повноваження і обов’язки органів виконавчої влади, об’єднань громадян і організацій, посадових осіб та окремих громадян у боротьбі з тероризмом. У Законі визначено порядок координації дій виконавчої влади і організацій, що залучаються до боротьби з тероризмом, гарантії правового і соціального захисту громадян у зв’язку із участю у боротьбі з тероризмом.

Для вирішення проблеми антитерористичної діяльності непогано було б впровадити державну програму винагород за надання цінної розвідувальної або попереджувальної інформації щодо міжнародного тероризму. Наприклад, в США існує можливість запропонувати інформаторові винагороду до 4 мільйонів доларів. Інформатори можуть контактувати зі співробітниками програми через поліційні канали, для чого існує вільна цілодобова міжнародна лінія. Зв’язок відбувається й через комп’ютерну мережу ІНТЕРНЕТ, канали ФБР та Держдепартаменту США.

Міжнародний тероризм набув глобальних масштабів, тому дуже важлива роль, у боротьбі з ним відводиться Інтерполу. На думку фахівців Інтерполу інформація про тероризм не може бути надбанням лише однієї держави. Іншими словами, одним з головних методів боротьби залишається співробітництво країн у цій сфері.

Не можна також забувати про інститут видачі злочинців. Відповідні міжнародно-правові угоди Україна вже уклала з державами СНД, Польщею, Угорщиною, Словаччиною, Федеративною Республікою Німеччина та іншими членами міжнародного співробітництва. Проте є ще багато проблем, що ускладнюють цей процес, основні з яких:

- існуючі угоди не охоплюють усіх питань антитерору;
- вибірковість існуючих норм;
- невідповідність норм законодавства один одному;
- відсутність ув'язки між міжнародним регулюванням та міжнародним комплексом заходів;
- розрізненість зусиль країн.

І, нарешті, необхідно зупинитись на аналізі системи органів України, які ведуть боротьбу з тероризмом та його міжнародними формами. Законодавчим забезпеченням займаються два парламентські комітети:

- з питань оборони та державної безпеки;
- з питань боротьби з організованою злочинністю та корупцією.

Практично лише Управління захисту конституційного ладу СБУ проводить попереджувальну, оперативно-розшукову та слідчу роботу у справах, пов'язаних із діяльністю терористичних організацій. Підрозділи МВС, Державного митного комітету, прикордонні війська, МЗС України займаються цією проблематикою лише в окремих випадках. В результаті ще й досі не сформовано міжвідомчий банк даних з тероризму, відсутня цілісна картина по терактах, скоєних не лише проти іноземних громадян в Україні, а й проти українських громадян та власності України за кордоном, відчувається брак наукових розробок з проблематики сучасного міжнародного тероризму.

5. Заключна частина

Тероризм – явище досить складне, динамічне та багатопланове. Тільки чітке уявлення про те, що таке тероризм, в чому полягають причини, які породжують його та які мотиви, що заставляють людей займатись терористичною діяльністю, можуть стати основою для розроблення заходів щодо попередження дій терористів і визначення ефективних методів боротьби з цим складним і небезпечним явищем.

Тероризм має багато різновидностей, але в будь-якій формі він є найбільш небезпечною за своїми масштабами, непередбачуваності і наслідками соціально-правовою проблемою XXI століття. Ще не так давно тероризм був локальним явищем, однак за останні роки набув глобального характеру і все більше загрожує безпеці багатьох країн, чинить сильний психологічний тиск на їх громадян, приносить великі політичні, економічні, моральні збитки, забирає все більше життів ні в чому не винних людей.

Про небачений розмах терористичної діяльності свідчить існування безлічі терористичних організацій, які взаємодіють одна з одною, мають жорстку організаційну структуру з підрозділами розвідки і контррозвідки, матеріально-технічне і інформаційно-пропагандистське забезпечення,

розгалужену мережу конспіративних укриттів, агентуру у державних і правоохоронних органах. Практика свідчить, що сучасні терористи здатні вести диверсійно-терористичні війни, брати участь у масштабних збройних конфліктах (Косово, Чечня, Афганістан).

Тероризм – злочин проти суспільної безпеки, суб'єктами якої є особистість, суспільство, держава. Тероризм виникає не на пустому місці, існують певні причини і умови суспільного життя, які сприяють цьому. Їх виявлення і дослідження розкриває природу тероризму як соціально-правового явища, пояснює його походження, показує, що сприяє, а що протидіє його росту. Крім того, аналіз таких причин і умов має практичний сенс для вирішення конкретних конфліктних ситуацій, діагностики і попередження терористичних актів, розроблення стратегії і тактики боротьби з тероризмом. Основною причиною погіршення ситуації в сучасному світі є ріст соціально-економічних, політичних, релігійних суперечностей, збільшення прірви між багатими і бідними країнами і прошарками населення. Такі соціально-негативні явища, як перехідний період, крах адміністративно-командної системи, економічна криза, розкол суспільства на групи з різним матеріальним становищем, безробіття, політичні, економічні, релігійні конфлікти – благотворне підґрунтя для проявів і росту тероризму. Історія тероризму і його сучасна практика свідчать про те, що терор має обличчя, так як його здійснюють конкретні люди у своїх інтересах, має релігію, так як завжди існують людиноненависні релігії, які надихають терористів, обіцяючи їм не тільки земні, але і загробні блага, розділяючи народи на боговибраних і боговідкинутих.

Оскільки тероризм породжується багатьма соціальними, політичними, психологічними, економічними, історичними та іншими причинами, то і боротьба з ним є виключно складним завданням.

Думається, що зазначені причини і повинні бути об'єктом профілактичного втручання, але зробити це практично дуже важко, так як основна частина цих причин пов'язана з володінням державною владою, розподілом власності, торжеством тої чи іншої ідеології, зміною національної і соціальної структури суспільства. Крім того, на фоні проведення владою нарад, присвячених заходам по посиленню боротьби з тероризмом, проглядається явна неспроможність, неузгодженість і неорганізованість дій правоохоронних органів і спецслужб в боротьбі з терористичною діяльністю, а також їх недостатня проінформованість і технічна оснащеність.

На жаль, приходиться констатувати той факт, що тероризм не викоренити, так як він є частиною вічного і невмираючого супутника людства – злочинності. Неможливо уявити, що коли-небудь зникнуть «шукачі правди і справедливості», готові пожертвувати собою і іншими для загального щастя або гегемонії своєї соціальної чи національної групи. Також неможливо уявити щоб більше не народжувались на землі люди, які шляхом терору вирішують корисливі завдання, причому не тільки матеріальні, а і інші.

Тим паче, цивілізоване суспільство повинно прагнути до того, щоб не дати можливості поширенню цьому злу і своєчасно виявляти терористичну загрозу. Сьогодні виникла необхідність визначити і проаналізувати причини,

проблеми, сутність і тенденції тероризму, як можна швидше розробити форми, методи і ефективні засоби боротьби з ним. Головні напрямки попередження тероризму повинні включати:

1. Прогнозування терористичної активності з визначенням її можливих суб'єктів.
2. Вплив на основні явища і процеси в суспільстві, які сприяють росту тероризму.
3. Присікання терористичних актів проти державних і громадських діячів, затримання винних і передача їх до суду, при цьому дуже важливо, щоб покарання отримували не тільки рядові виконавці і їх посібники, але і організатори терору, а також ті, хто фінансує терористичну діяльність.
4. Попередження і присікання схожих з тероризмом злочинів (захват заручників, геноцид, диверсія і інші).
5. Співпрацю міжнародних організацій щодо попередження і присікання терористичної діяльності.

Важливе значення має об'єднання зусиль у протидії тероризму всіх сил держави і суспільства. Це і верхні ешелони представницької влади, і законодавці, і спецслужби, і правоохоронні органи, і засоби масової інформації, релігійні та інші громадські об'єднання.

Таким чином, боротьба з тероризмом потребує комплексного підходу, який повинен включати заходи і економічного, і політичного, і соціального, і правового характеру. Це довгострокова програма, реалізація якої залежить від багатьох факторів. Але ні для кого немає таємниці, що рішучі і ефективні заходи необхідні вже сьогодні.